

KARINTHY FRIGYES
UTAZÁS FAREMIDÓBA

Gulliver ötödik útja

TARTALOM

ELSŐ FEJEZET

Szerző visszapillant eddigi kalandjaira. - Kötör az európai világháború: szerző mint seborvos kerül a Bulwark sorhajóra. - Essex közelében a németek felrobbantják a hajót. - Szerző és a hajó parancsnoka hidroplánon menekülnek. - A válságos percben egy csodálatos repülőgép megmenti a szerzőt, és épségben partra szállítja Faremidóban.

MÁSODIK FEJEZET

Az a gép, mely a szerzőt idehozta, csodálatos öntudatot árul el. - Különös beszélgetés. - Emberformájú fák. - A kastély.

HARMADIK FEJEZET

Néhány szó az olvasóhoz. - Az ember és a gépek. - Faremidó lakosai. - Szerzőt összehasonlítják a növényekkel.

NEGYEDIK FEJEZET

Világnézletek. - Szerző kezdi sejteni, miféle lények közé került. - A szolaszik. - Néhány szó a szolaszi-gyárról.

ÖTÖDIK FEJEZET

Szerző megtanulja a szolaszik nyelvét. - Egy kis kitérés a külső és belső szemléletről. - Az ismerettan. - Beteg szolaszik. - Néhány szó a „szférák zenéje”-ről.

HATODIK FEJEZET

Szerző megtudja, hogy került Faremidóba. - A doszire, vagyis a világ betegsége. - Szerző méltatlankodása az emberi faj nevében.

HETEDIK FEJEZET

A Földgolyó mint szolaszi. - A beteg világ. - Midore aggódik a Föld életéért. - A tudat és az ösztön, kétféjű torzszülött.

NYOLCADIK FEJEZET

Szerző mentegeti magát, amiért nagyjelentőségű útjából csak vázlatszerű képet adhatott. - Gazdája felviszi a szerzőt egy hegyre, ahol csodálatos megismerések döbbsentik meg a szerzőt. - Szerző visszatér hazájába, és családját jó egészségben találja.

ELSŐ FEJEZET

*Szerző visszapillant eddigi kalandjaira. - Kitör az európai világháború:
szerző mint seborvos kerül a Bulwark sorhajóra. - Essex közelében a németek
felrobbantják a hajót. - Szerző és a hajó parancsnoka hidroplánon menekülnek. -
A válságos percben egy csodálatos repülőgép megmenti a szerzőt,
és épségben partra szállítja Faremidóban.*

Az olvasó bizonyára csodálkozik, hogy annyi szomorú tapasztalat ellenére s miután örökre megfogadtam, hogy többé nem kelek útra: ezerkilencszáztizennégy júliusában mégis elhagytam feleségemet és gyermekeimet, hogy a Bulwark sorhajón mint seborvos induljak a Balti-tenger vizeire. Lesznek olyanok, akik állhatatlansággal vádolnak ezért, hiszen már első utam végeztével, miután Lilliputból szerencsésen megmenekültem, rá kellett jöttem légyen, hogy igazi angol alattvaló jobban teszi, ha sohase lépi át határtalanul szeretett hazánk határait, mert hiszen csak oktalan és céltalan keserűséget okoz magának, nem gondolva meg, hogy egyszer mégiscsak vissza kell térnie forrón szeretett szülőföldjére. Későbbi utaim, Brobdingnagba, Laputába és Hauhnhmországba, csak jobban meggyőztek erről az igazságról, amint az olvasó bizonyára emlékszik, hisz, ugyebár (főleg utolsó kalandos utazásomra gondolva), ha Laputából és Lagadóból hazatérve, vesztég maradtam volna, mennyi borzalmas és halálos veszedelmet takarítok meg: hogy egyebet ne mondjak, csak azt a majdnem végzetes kalandot említem fel, midőn a hajó orrából beugrottam a tengerbe afölött való elkeseredésemben, hogy erővel vissza akarnak hozni Angolországba, amely alkalommal csaknem életemet vesztettem. Ha itthon maradok, soha nem kerülök vala ilyen helyzetbe.

Hogy látszólagos állhatatlanságomat mentegessem, csak arra a lángoló és határtalan hazaszeretetre kell utalnom, amely minden angol alattvaló lelkében ott ég, arra a gondolatra, hogy hazájáért életét és vagyonát kockára tegye. Ezerkilencszáztizennégy nyarán az Osztrák-Magyar monarchia elégtételt kért a szerb kormánytól azért, mert az felbérelt emberekkel orvul meölette az ország trónörökösét. Szeretett hazánk és Oroszország lovagiassága természetesen nem tűrhette, hogy egy erős és hatalmas állam, amilyen a monarchia, megtámadjon egy olyan gyenge és tehetetlen kis népet, amelyiknek még ahhoz sincsen elég ereje, hogy nyílt csatában ölje meg ellenségét, hanem kénytelen orvul, hátulról támadni, mikor egy kicsit gyilkolni szeretne. Hogy tehát Európa békéjét biztosítsa, hazám hadat üzent Németországnak, mint a kultúra kerékkötőjének, amelyik folyton háborúval fenyegette a világot. Oroszszággal is kibékült, abban a reményben, hogy az segítségül hívja régi ellenségét, Japánt, ami meg is történt.

Ilyen körülmények közt természetesen minden angol ember kötelességének érezte, hogy megvédje jogtalanul és váratlanul megtámadott hazáját, annál is inkább, mert hiszen, hogy nagyszerű hadseregünket és legyőzhetetlen hajóhadunkat már tíz éve előkészítettük erre a háborúra, azt mindenki tudta. Magam is rögtön jelentkeztem seborvosnak, nem tudtam ellenállni részint kóbor és kalandos természetemnek, mely egyre új és újabb vállalkozásokba kergetett, részben pedig annak az olthatatlan és ellenállhatatlan hazaszeretetnek, mely minden angol alattvaló lelkében ott él, mikor arra kerül a sor, hogy életét és vérért áldozza a közös ügyért. Elhatározásomban csak megerősített végre az a körülmény is, hogy mint tartalékos hajóorvost, sürgős behívóval rendeltek csapatomhoz, s tudtam, hogy ha önként nem jelentkezem, haditörvényszék elé állítanak és valószínűleg föbe lönek.

Jelentkezésem után a Bulwark sorhajóra osztottak be, amelynek feladata volt Essex közelében védeni a partokat, és esetleg támogatni a hajóhad támadó akcióját. Parancsnokom, Sir Edward B..., igen kitűnő és művelt férfiú, már az első napokban barátságot kötött velem, és sok érdekes és hadi értelemben fontos részletet közölt velem a tengernagy magánéletéből. Hajónk eleinte nem került tűzvonalba, hanem a francia parton sebesülteket vett fel és szállított Essexbe. Mint seborvos rendkívül érdekes és tanulságos tapasztalatokat tettem szakmám fejlesztésére: kartársaim nevében határozottan állíthatom, hogy semmi sincsen, ami a sebészet gyönyörű tudományát annyira előbbrevinné, mint egy ilyen modern háború, mely számtalan fegyverével, géppuskájával, gránátjával, gőzmozsarával, légben pukkanó bombájával, faragott hegyű golyójával, mérgezett nyilaival érdekesnél-érdekesebb és újabbnál-újabb eseteket szolgáltat a tanulékony seborvos épülésére. Magam is nem kevesebb, mint harmincnégy olyan külső és belső halálos sebesülést és betegséget tapasztaltam, amelyek eddig semmiféle orvosi lexikonban nem szerepeltek s melyeknek feljegyzésével, szerénytelenség nélkül mondhatom, nem jelentéktelen szolgálatot tettem az orvostudománynak. Voltak ott eltörött csontok, szétromcsolt májak, voltak kifordult belek és benyomott szemek. Volt egy ember, akinek az arca és melle hordónagyságúra dagadt, mert a gégét átfúrta egy golyó s a levegő félig a tüdőbe, félig a bőr alá hatolt, és volt egy másik, akinek a bal karja leszáradt, mert a jobb vállán egy gránát-szilánk szétszaggatta az artériát. Voltak lött, vágott és szúrt sebek bőven s néhány érdekes, fiziológiai szempontból igen megfontolandó eset, mely a nyaktáji izmok sebészi bántalmainak mekkoraságával jelezte az emberi fogazat dinamikus erejét. Bár szorosan véve nem tartozik szakmámba: néhány érdekes idegkórtani megfigyelést is feljegyeztem: kezembe került például egy japán katona (tudnivaló, hogy az európai kultúra megmentésére japánokat is segítségül hívtunk), aki a harctéren megőrült - az a rögeszméje volt, hogy ő tudja, miért harcol.

Hajónk egész november végéig cirkált az angol partok közelében - a részletekkel nem untatom az olvasót. November huszonkettedikén szikratáviratban érkezett a parancs, hogy a Bulwark rakja partra sebesültjeit, legénységét egészítse ki hadilétszámmra, és vonuljon fel Dixmuiden felé, amit a németek elfoglaltak. Hétszáz embert vettünk fel, behajóztuk a lőszerkészletet, és november huszonnegyedikén nagy ködben indultunk a belga partoknak. A ködöt fényszórókkal világítottuk meg, de még így is eltévedtünk, és kevéssé letértünk az útról, az angol partok irányában, nyugat-délnyugat felé. November huszonötödikén a ködben fényjeleket kaptunk, de nem tudtuk elolvasni, néhány csomónyira fényszóróink hajót jeleztek. Kifordítottuk a süllyesztett ágyúkat, és riadót adtunk le a legénységnek. Mindenki elfoglalta helyét, s már éppen teljes gőzt parancsolt a hajómérnök, mikor rettenetes dördülés rázta meg a fedélzetet: a hajó aknára futott. Vad rémület támadt a fedélzeten, mindenki elvesztette a fejét, és kétségbeesett tolongás indult meg a mentőcsónakok felé. Engem a robbanás ereje ledöntött a parancsnoki hídról, ahol éppen a kapitánnyal beszélgettem, s néhány pillanatra elvesztettem eszméletemet. Mikor magamhoz tértem, a hajó féloldalt feküdt, és rohamosan süllyedt. A legénység káromkodva és marakodva tépdeste a csónakok tartóláncait: minden helyet elfoglaltak, velem senki sem törődött. Láttam, hogy el kell vesznem, és kétségbeesetten átkoztam a pillanatot, mely engem a hajóra hozott, midőn a parancsnok odakúszott hozzám, és intett, hogy kövessem. Dülöngve kapaszkodtunk a hátsó fedélzetig: ekkor a parancsnok felemelte a deszkapallót és intett, hogy szálljak le gyorsan. Hatalmas repülőgépet pillantottam meg csónakfutókkal teljesen felszerelve, és indulásra készen: már a motor is berregett. Egy ugrással beszállottunk az ülőkékbe, a parancsnok megragadta a fogantyút, s a következő percben a hidroplán lejtős siklóján lefutott a vízre. A csavar hadarni kezdte a levegőt, néhány kilométert a vízen futottunk, aztán hirtelen fellibbentünk a ködbe. Visszapillantva semmit sem láttam már a hajóból: a ködön keresztül bizonytalan fények villódtak alattam. Metsző hideg volt, és csakhamar eltűnt minden körülöttünk: áthatlan, sűrű köd vette körül a gépet, mely nem hogy tisztult volna, de egyre erősbödött. A motor zakatolásától beszélni se lehetett, s így fogalmam se volt róla, merrefelé tartunk

és milyen magasságban. Szorongva ültem helyemen, időnként a hidegtől és a sebes légáramtól félig elvesztve öntudatom, úgyhogy ma se tudom: három órát repültünk-e így, vagy fél napot. Csak arra emlékszem, hogy egyszer nedvességet éreztem csurogni államra, odanyúltam és a kezem véres volt, egyben észrevettem, hogy körmeim alól is vér szivárog, és lélegzetem kihagy. Körülöttem mintha tisztulni kezdett volna a köd s valami természetellenes, sötétszürke fény bujkált a szárnyak között. Ekkor megértettem, hogy olyan magasan vagyunk, ahol már egészen ritka a levegő, rémülten ragadtam meg a parancsnok karját, de ő meg sem mozdult, előrehajoltam és arcába néztem, mozdulatlan és merev volt, szemei üvegből, két orrlíkából csendesen csurgott a vér. Kezei egy taszító mozdulattal görcsösen szorították a magassági kormányt. Iszonyú rémület fogott el, és félrelöktem őt; nehezen billent balra és feje előrebukott. Feje fölött kinyújtottam két karom, és megragadtam a kormányt, de már éreztem, hogy végem van, nem bírom tovább. Ekkor fejem fölött suhogást hallottam; felpillantva hatalmas, madárformájú szerkezetet láttam a tisztuló ködön keresztül. Kiáltani akartam, hogy megadom magam (megzavarodó agyamban úgy képzeltem, hogy ellenséges repülőgép került fölem), de egy hang se jött torkomból. Aztán olyan érzésem volt, mintha valami kiemelne ülésemből: egyidejűleg különös, édes muzsikaszó ütötte meg a fülem, és a szemem lecsukódott. Mikor megint kinyitottam, fekete éjszaka volt körülöttem, és az ég fölöttem és alattam tele csillagokkal: megismertem a Göncöl szekérét, és valami nagy megnyugvás töltött el. Valami puhán feküdtem, és mintha szívós erős kötelek fogtak volna le, de nem okozva kellemetlen érzést. Kétoldalt mintha csapkodott volna valami: egyenletes és zengzetes hang volt ez is, és homlokomra mintha hús, jószagú lé csöpögött volna egy csapból. Hogy haladunk-e vagy állunk, arról fogalmam se volt, arról se, meddig tartott ez így; egyszer aztán fényes, zöld mezőt láttam, folyók és hegláncok szeszélyes rajzával. Eleinte úgy volt, mintha fölöttem volna ez, aztán alattam volt és mi csendesen ereszkedtünk le rája. Egy ideig világoszöld, mosolygó liget fölött lebegtünk, aztán virágos tisztás bukkant fel, nagyobbodott, éreztem, hogy leszállunk. Most jöttem rá, miért érzem magam oly boldognak: már mintegy órája egyetlen akkord zengett körülöttem, de oly édes és tiszta hangon, hogy úszni és fürödni véltem e hangban, mint a hús olajban; figyelni kezdtem s rájöttem, hogy négy egyszerű hangból ismétli önmagát ez a zene: a muzsika elragadó báját e hangok színe és lágyága adja inkább, mint egymásutánja; valamit értek zenéhez, fiatal koromban zongorára fogtak, s így rögtön meg tudtam állapítani, hogy e négy hang így következik egymásra: f, d, e, c, a skála doremifaszolaszidója szerint így: Fa-re-mi-dó. Ugyanekkor földet értünk.

MÁSODIK FEJEZET

*Az a gép, mely a szerzőt idehozta, csodálatos öntudatot árul el. -
Különös beszélgetés. - Emberformájú fák. - A kastély.*

Magamhoz térve kábultságomból, kinyitottam a szemem és körülnéztem. Ragyogó napfényben úszó vidék terült el: egyik oldalon enyhén emelkedő hegyhát, bal kéz felől csillogva kanyargó folyó, partjain kékeszöld cserjék. A folyón egyszerű vashíd vezetett korlát nélkül; távoli erdő felé fehér út, kétoldalt furcsa alakú fák. Az út igen hosszúnak látszott, kékes ködbe veszett, s úgy tűnt, ott, ahol az erdőt éri, a fák között valami kapu- vagy boltívféle. Az egész táj, fölötté a napnak szokatlanul megnagyobbodott, a rendesnél csaknem kétszer nagyobb tányérjával, valami valószínűtlen, mesészerű és idegen, ugyanekkor mégis megfoghatatlanul ismerős volt, mintha nem először járnék ezen a vidéken. Később, álmélkodásaim közepette, gondolkoztam ezen, és rájöttem, honnan ismerem én ezt a tájat: álmomban jártam itt, nem is egyszer, főleg gyermekkoromban; nagy időközökben váratlanul visszatérő álom volt ez; eleinte, gyermekkoromban, a folyónak innenső partján álldogáltam, és vágyakozva néztem az erdő felé, ahonnan valami ismeretlen, édes zene szólt, aztán álmodtam úgy is, hogy átmegyek a hídon, és megindulok a fehér út homokján. Mint kiképzés alatt álló katona is álmodtam róla, borjúval a hátamon meneteltem az erdő felé; tudtam azt is, hogy ott valami jó vár rám, üde pihenés és nyugalom, de úgy rémlett, sohase jutunk el odáig.

Most azonban mindez kézzelfogható valóság volt, ébren voltam, szomjúságot éreztem, és mozgolódn próbáltam. Ekkor kemény szorítást éreztem a derekamon, ugyanekkor valami erő kiemelt ülésemből, s egy percig a levegőben lóbált. Ijedten néztem oda: a derekamhoz keskeny fémgyűrű tapadt, mint valami csukló, ez a fémgyűrű felfelé vastagodó fémkarban végződött. A következő pillanatban még magasabbra emelt e kar, aztán lassan leeresztett, és letett a földre, mintegy három-négy méternyire a géptől, amelyben ültem; aztán eleresztett, s a kar visszahúzódott. Felnéztem és különös, soha nem látott szerkezetet, vagy gépet láttam magam előtt: csak zavaros körvonalakban tudom leírni, mert tiszta képet adni róla még talán rajzban se tudnék, jóllehet azóta gyakran láttam hasonlót. Első gondolatom, érthetően, az volt, hogy egészen újrendszerű, végtelenül bonyolult repülőgéppel állok szemben, amelynek váza, eltérően az eddiektől, függőlegesen állt a földön, kétoldalt ezüstből alkalmazott szárnyakkal. Ennek a váznak azonban kimondhatatlanul különös formája volt: felül tojás alakú aranytömb, tetején belapítva, olyanforma, mint egy nagyon szabályos, stilizált emberfej, amilyenhez hasonlót épületek díszítésére alkalmaznak a szobrászok, a két szem helyén két csillogó, kerek üveglencse, mely mögött vöröses fény villódzott. E lencsék alatt két csőféle állt ki a fejből, ezalatt pedig hosszúkás, szépvonalú nyílás, aranylappal befödve, mely szabályosan emelkedett és csukódott. A váz törzse pajzs alakú, szintén aranyból, rajta igen szépraizú, művészi berakások, drágakövekből, alul, a derék táján fémkarika. Két lefelé keskenyedő, formás támasztékon állt a szerkezet: e támasztékok bonyolult kerékrendszerben végződtek; a kerekek szabadon mozogtak, emelkedni és lépni is tudott velük a gép, sík földön sebesen forogtak.

A váz két karja volt a szárny, de ezenkívül még több keskeny, hajlékony fémkar nyúlt ki a derékből, különböző végződésekkel, egyike ezeknek volt az, ami engem a szerkezetből kiemelt.

Az egész gép, bonyolultsága ellenére, valahogyan az egyszerűség és magától értetődő szükségesség benyomását keltette, érződött, hogy minden a helyén van és csodálatos összhangban működik össze, de mindezek fölött valami kifejezhetetlenül kellemes érzést is keltett első

pillanatban, mely nem állott összefüggésben azzal a benyomással, hogy a gép feltétlenül remekműve a gazdaságos és tökéletes technikának, hanem ettől eltekintve külön hatott: nem tudom másképpen kifejezni magam, csak megközelítő szót használok, amikor azt mondom, hogy ez a gép szép volt, szép alatt nemcsak, hogy annyit, de jóval többet értve, mint ahogy ezt a szót például egy festményre, vagy még inkább egy nőre alkalmazni szoktuk. Egyszerű seb-orvos vagyok, és nem járatos a szavak művészetében, de emlékszem, hogy akkor elragadtatott jelzők jutottak eszembe, amelyeket szerelmes ifjak találtak ki a mámor perceiben. Lehet, hogy nem is voltam normális állapotban, részben fülemben csengtek még az előbbi akkordok, részben pedig a gépből valami különös erő áradt, minden idegemet feszült zsidbadásban tartva, valami a melegség és az áramló villamosság közti láthatatlan villamos hőnyaláb. A gép belsejéből állandó, kellemes zengés hangzott, a szárnyak leereszkedtek a földre. Arcomon valami csiklandozást éreztem, és feltekintve láttam, hogy a két üveglencse rám szegeződik. Egyben felemelkedett az egyik kar, és hozzám ért, aztán megint visszahúzódott. Míg azon tűnődtem, ki lehet ez az ember, aki belülről a gépet mozgatja, megmozdult a váz fején egy szellentű, és ismét megszólalt, kimondhatatlanul édes hangon az a zene, amelyet az imént hallottam, de most nem a fá-re-mi-dó hangjegyekben, hanem egy másik, mély s a végén felkunkorodó ütem, sajnos, a kromatikus skála hangjegyeivel nem tudom pontosan kifejezni, de körülbelül ilyen sorrendben: g, a, a, gis, g, gis. Többször egymásután hallottam ezt az ütemet, közben a szemek rám meredtek. Különös érzést keltettek bennem e hangok: mintha hozzám szólnának valami ismeretlen nyelven, aminek nincs szövege. Csodálkozva álltam ott, majd kinyitottam a szájam és néhányszor ügyetlenül próbálkozva, végre megközelítően helyesen ismételtam a hangokat. A zene abban a pillanatban megszakadt, a gép megállt, és mintha megfeszülve figyelt volna. Hangosabban ismételtam a hangokat. A gép most három más hangjegyet muzsikált, ezt is utánaénekeltem. Most másik kar nyúlt felém és megtapogatott. Aztán néhányszor ismétlődött még ez a játék más-más hangjegyekkel. Hirtelen suhogást hallottam, a szárnyak zúgni kezdtek, légáram ütötte meg arcom, s a következő pillanatban felemelkedett a gép, néhányszor keringett a fejem fölött, aztán a folyó felé tartott, emelkedett, kisebb lett, végre eltűnt az erdő fölött. Kábultan álltam ott néhány percig, aztán körülnéztem.

Finom fű borította azt a helyet, ahol álltam, alatta valami nagyon puha, süppedő talaj. Most egyszerre élesen villant agyamba kétségbeejtő helyzetem, ismeretlen helyen vagyok, mondtam magamban, ahol tanácstalanul és tehetetlenül elpusztulok, mert nem tudom, ellenséges terület-e, vagy bajtársi. Másrészt bajtársaim sorsa is aggasztott, nem lehettem biztos benne, vajon megmenekült-e valaki a Bulwarkról, s hírül adván, hogy én meg a parancsnok repülőgépen hagytuk el a süllyedő hajót, valószínűleg körözőlevelet adnak ki ellenem, s ha nem jelentkezem, szökevénynek nyilvánítanak, és haditörvényszék elé állítanak.

Azután ismét úgy okoskodtam, hogy ahol ilyen tökéletes gépek vannak, ott nyilván rendkívüliek és fejlett értelműek az emberek, s meg fogják érteni sanyarú helyzetemet. Csak azt nem tudtam, hol találok azt a várost vagy táborát, ahonnan ez a repülőgép való: azzal tisztában voltam, hogy nem Németországba kerültem, mert kitűnő kémeink feltétlenül jelentették volna, ha effajta gépek állanak rendelkezésére az ellenséges hadseregnek. Sorsomra bíztam hát magam, fegyvereimet leraktam a fűre, s elkészítettem zsebkendőmet, hogy abban az esetben, ha ellenség területén vagyok, megadjam magamat a hágai egyezmény értelmében annak, akivel először találkozom.

Majd óvatosan megindultam a folyó felé, körülnézelődve, de anélkül, hogy egyetlen élő lelket pillantottam volna meg. Akadálytalanul keresztüljutottam a hídon, s elhatároztam, hogy a fehér úton indulok az erdő irányában. A legközelebbi facsoport felé közeledtem, mely a fásor szélén állott. Hirtelen meghökkenve torpantam vissza, s önkéntelenül zsebkendőmhöz kaptam. Pillanatra úgy tűnt, hogy az a fa, amelyhez legközelebb voltam, nem is fa, hanem élőlény. Így

húszlépésnyi távolságról tisztán kivehettem egész alakját, határozottan emberformájú volt, bár szokatlanul hatott. Bőr helyett barna kéreg fődte el testét, két lába a földbe gyökeredzett, és kitárt karjai közt idegenszerű levelekből lombsátor képződött feje fölött. A fej zömök és alacsony, a barna kéreg-arc felém fordítva. Meglepetésemből magamhoz térve, megérteni véltem, hogy valami különös szoborral, vagy a kertészművészet holmi tréfás alkotásával állok szemben: emberformára növesztett fa ez nyilván, ennek a vidéknek sajátos különlegessége. Megkönnyebbülve közel mentem a különös növényhez és megtapogattam. Igen, kéreg volt biz az, de puhább, mint a közönséges fáké, érintésemre rózsaszínű nedv szivárgott belőle. Kissé megriadtam megint, mikor a fa vonaglani kezdett, vissza is húzódtam, de aztán megnyugodtam. Láttam, hogy a két láb alakú gyökér keményen kapaszkodik a földben, és nem tud mozdulni. Mégis az egésznek emberformája volt, ismétlem, sőt, az arc vonásai is kivehetők voltak: a szemek nagyon üresek és szárazok, de az orr csaknem szabályos, s a benőtt száj valami lehangoló, keserű vonásban görbült kétoldalt lefelé. Volt ebben a faarcban különben is valami végtelenül szomorú, kétségbeesett, önkéntelenül eszembe jutott a mesék elátkozott vándorlegénye. Mikor közelebb hajoltam, meghökkenve láttam, hogy a száj vonaglik, mintha mondani akarna valamit; ekkor érthetetlen részvét szorította marokra szívemet, s fájdalomban hangosan felkiáltottam. Válaszul fülsértő, süket recsegés támadt a fa belsejében, a kitárt karok erőlködve rángatództak, aztán megint csendes lett a fa. Nem tudtam megmagyarázni magamnak hirtelen támadt érthetetlen levertségemet, de éreztem, hogy nem tudnám még egyszer hallani azt a kongó, üres recsegést. Gyorsan elfordultam és elmentem onnan; ekkor csodálkozva vettem észre, hogy a többi fa is hasonló ehhez: kisebb-nagyobb alakú emberfák, kitárt karokkal és keserű, öreg arccal. Nagyon rosszul éreztem magamat, és meggyorsítottam lépteimet, nem néztem körül, de úgy rémlett, az egész fasort, amelyen végigmentem, ilyen fák alkották.

Később elmaradtak a fák, és finom fehér porral behintett út kanyargott előttem; megint elfogott az a különös emlék, hogy én már egyszer jártam erre álmomban.

Az erdő és az út találkozásánál, mint ahogy messziről kivettem, csakugyan diadalív állt, mely magasan ért össze a fejem felett. Megkönnyebbülve lélegzettem fel, látva, hogy ezek a fák már nem ember formájúak; igaz, hogy nem láttam még ilyen fákat se: húsos, csaknem gömbölyű levelek buja koronája sötétítette el az utat, mintha minden levél egy-egy gyümölcs volna. Most már valóban zavarban voltam, és kezdtem attól tartani, hogy mégiscsak álmodom, az erdőn keresztül vezető út sötét volt, féltem, hogy eltévedek. Nyugtalanul tekingettem körül, ekkor keskeny nyíláson ismét megpillantottam a napfényt, és sietve tartottam arrafelé. Néhány perc múlva kértem az erdőből és elvakulva kaptam szemeimhez.

Óriási, szabályos alakú fennsík bukkant elő. Pompás, vörös kövekből épített lépcső vezetett a háttérbe, ahol óriási épület zárta el az eget. Ennek az épületnek a frontkapujához vezetett a lépcső, óriási, kitárt kapu volt ez, aligha alacsonyabb negyven méternél. Az egész front egyetlen, félkör alakú fal, kétoldalt monumentális oszlopok: soha nagyszerűbb, impozánsabb remekét az építőművészetnek nem láttam. Ami azonban első percben ennél jobban lekötötte figyelmem: két alak volt a kapu előtt, formában, nagyságban tökéletesen hasonló ahhoz a géphez, mely engem idehozott.

HARMADIK FEJEZET

Néhány szó az olvasóhoz. - Az ember és a gépek. - Faremidó lakosai. - Szerzőt összehasonlítják a növényekkel.

Az olvasó, útleírásokkal különben is nagyon elkényeztetve, talán elégedetlenül s türelmetlenül állapította meg az előbbi fejezet végére érve, hogy annak summájából alig fogott fel valamit, nem értve, mik legyenek ama csodálatos gépek s meglepő növények, melyeket különben is csak hézagosan írhattam le, oly jelenségekről szólván, amiket, úgy tudom, eddig útleíró még fel nem jegyzett naplójában.

Alázatosan kérem az olvasót, gondolná meg, hogy egyrészt egyszerű seborvosi mivoltomban, mint említettem, nem vagyok a szavak művésze, s talán tökéletlenül fejeztem ki magam, másrészt azok a tünetnyelvek, amiket a második fejezetben leírtam, engem is éppen úgy megleptek s éppoly érthetetlenek voltak első percben, mikor szemtől szembe kerültem velük. De türelmet és bizalmat kérek, szerényen utalva négy megelőző útleírásomra, melyekben gyakran jegyeztem fel megfoghatatlan tünetnyelveket; ezeknek értelme és jelentősége csak a továbbiakban derült ki aztán. Mindenesetre nagy könnyebbséget jelent az olvasónak, ha ismeri négy előbbi útleírásom (Liliputba, Brobdingnagba, Laputába és Hauhnhnmiába), melyeket Swift Jonathan rendezett sajtó alá.

Mégis, hogy rövidebbre fogjam a dolgot, előre bocsátom azt a tanulságot, ami Faremidóban való tartózkodásom folyamán később érlelődött meg bennem, s amit, ha a huszadik század metafizikusainak művei el nem rontanak s meg nem fertőznek, már réges-rég, Faremidó előtt, meg kellett volna értenem, hogy meg ne lepjenek, amit ebben az országban tapasztaltam.

Megállapítható, hogy mikor az emberek először megjelentek a földön, még nem voltak gépek, nem volt művészet és tudomány. Akkor minden, amit az emberek csináltak, természetes szükségletből fakadt: ruhát azért öltöttek, mert hideg volt, baltát csináltak, hogy könnyebben elvágják a fát. Ezután jöttek a tudományok és művészetek, amiknek célja, ugyebár, mind az volt, hogy megsegítsék az embert nehéz munkáiban, részben pedig kiegészítsék az érzékelt jelenségekről alkotott fogalmainkat és képzeleteinket. A nehéz tárgyak emelésére kitalálták a csigát, a látott jelenségek pontosabb és tüzetesebb megismerésére kitalálták a rajzolást és az írást.

Évszázadok múlva természetszerűleg egyre tökéletesebb lett a tudomány és a művészet; az embert munkájában nagyszerű gépek segítették, megsokszorozva minden lehetőséget, a hevenyén érzékelt időbeli és térbeli jelenségeket pedig egyre tökéletesebb szobrok, festmények, költői művek rögzítették s mutatták be teljes jelentőségben.

Végre addig jutottunk, hogy a gépek nemcsak hogy megsegítették az embert minden dolgában s megsokszorozták erejét, de egymagukban sokkal tökéletesebben végezték el a munkát, mint ahogy gyarló emberi testünk valaha elvégezhette. Így a művészetek is: képek, szobrok, írásművek, zeneművek, az élet tüneteit, a formát, színt, történetet, érzelmet oly tökélyteliséggel fejezték ki, hogy a való élet messze mögöttük maradt leleményben, szépségben, kifejező erőben.

Mi következett ebből? Gépek és művek felülmúlták az embert: tökéletesebbé lettek, s csakhamar ott tartottunk, hogy ha az ember tökéletes akart lenni, utánozni volt kénytelen a gépeket és a műveket, amik egykor az embert utánozták. Jellemünk kialakulására legnagyobb hatással kultúránk volt, regények, drámák, művek. Formáinkat a művészet írta elő. Egyszer, Buda-

pesten járván, láttam egy cukrosboltot, amely magát „automatának” nevezte, az ember felül bedobott egy krajcárt, mire egy nyílason cukor jött ki. Ebben az automatában belül egy ember ült, az ő kezébe esett a pénz, és ő tolta ki a cukrot a nyílason. Ez az ember öntudatlanul rájött, hogy az emberek jobban bíznak a gépekben, mint egymásban, s ravasz fondorlattal el akarta hitetni, hogy ő gép.

Odáig jutottak az emberek, hogy egy meztelen nőt ábrázoló festményért tízszer annyit adtak már, mint a nőért, aki a festőnek modellül szolgált; az embernek nem adták meg azt a tiszteletet, ami utánzott, rekonstruált másának kijárt. Emlékszem, milyen őszinte felháborodást keltett bennem, röviddel Faramidóba való utazásom előtt, mikor a barbár németek bombázni kezdték a reimsi székesegyházat, ugyanekkor csak futólag jegyeztem meg magamnak, hányan estek áldozatul ez ütközetnek. De hiszen mindnyájan tudjuk azt is, mennyivel többet jelent, mennyivel nagyobb lelkesedést kelt az a hír, hogy ellenségünknek egy-két hajóját vagy öt-hat ágyúját elfogtuk, mint az, hogy öt-hatezer emberét sikerült elpusztítanunk, öt ágyú ötezer emberrel felér nekünk, s nekik is ugyanakkora veszteség. Ha már akkor józanul gondolkodtam volna ezen, nem kellett volna annyit tanulnom saját káromon Faramidóban. Megértettem volna, hogy az ember önmagánál mindig többre becsülte azt, amit alkotott, s minden alkotásában arra törekedett, hogy önmagát is megalkossa, újra és tökéletesebben, hogy aztán megszűnjön lenni, mint felesleges agyagminta, amibe az ércet öntötték. Meg kellett volna értenem ezt már akkor, mikor a mozgófényképet feltalálták s tapasztaltam, hogy mennyivel szívesebben jártak az emberek a mozgóképszínházba, ahol csak falra vetített képét látták ugyanannak a színésznek, akit ugyanazért a pénzért élő valóságában is láthattak volna az elavult színpadon. Valóban külön-külön, részekben és egészben, az ember önmagánál tökéletesebb lényt szeretett volna kezdetől fogva: erre kellett a mikroszkóp és a teleszkóp, a fénykép és a röntgen-sugár, az automobil és a repülőgép.

Mondom, ha mindezt józanul elgondolom s megértem: nagyobb tiszteletet és becsülést keltettem volna forrón szeretett hazám iránt Faramidó lakosainak szemében. Belátták volna, hogy az a csodálat, ami valósággal elkábított, mikor az erdei út végén feltárult előttem ama ragyogó épület, hogy ez a csodálat már maga bizonyította; gyarló emberi mivoltomban mégis méltó voltam hozzá, hogy közöttük élhessek, s talán valamikor hasonlívó legyek hozzájuk. De én, elfogultan és ostobán, sokáig ragaszkodtam ahhoz a feltevéshez, hogy ilyen művet csak emberi kéz hozhatott létre.

Ott álltam, s szédülve nézegettem szerteszét: ekkor a csarnok előtt álló gépek egyike megmozdult, s könnyedén szökellve közeledett felém. Megismertem azt a gépet, amelyik engem idehozott, s a folyó túlsó partján magamra hagyott. Ugyanazt a zenei ütemet hallatta, a többi gépek közül is megmozdult egynéhány és odajött. Körülálltak és valóságos hangverseny szólalt meg körülöttem, a gépek muzsikáltak. Kezdtém megszeppenni, hogy sehol húsból és vérből való embert nem látok, egyben a természet is kezdte követelni jogait, éhséget éreztem és fáradságot. Abban a reményben, hogy talán mégis meg tudom értetni magam, különböző nyelveken szólaltam meg, magamat irgalmukba és megértésükbe ajánlva. De hogy mindig csak zenei hangok feleltek, ismét figyelni kezdtem s megkülönböztetve a hangok között néhány többször visszatérő ütemet, azokat ismételtém előttük. Ilyenkor, mintegy meglepetve, csend lett, aztán egymás felé nyújtogatva fémkarjaikat, tanácskozni látszottak. Ijedten tekingetve körül, észrevettem, hogy nem mind egyformák: voltak köztük szárnyasok és szárny nélkül valók, volt négyszögletes és gömbölyű fejű, különböző színű fémekből; de testtartásra nézve hasonlítottak s abban is, hogy bonyolult és végtelenül finom, precíz szerkezet volt valamennyi.

Míg ezen tűnődtem, fémkar nyúlt ki felém, s a levegőbe emelt: hatalmas üveglencsét pillantottam meg, melyet fejem fölé tartott valami, az üveglencse mögött, csillogva és figyelmesen,

mintha óriási szem ragyogott volna le rám. A kar, amely felemelt, lassan mozgatta és csúsztotta fejemet, az a kényelmetlen érzésem volt, hogy megfigyelnek, mint a bogarász holmi különös férget a lupa alatt, Utána megint eleresztettek, és letettek a földre. Majd az a szárnyas gép, amelyik idehozott, megfogta a kezemet és vezetni kezdett, ez meg olyan volt, mint mikor a kisbabát jární tanítja az apja: a gép lassan, vigyázva lépdelt mellettem; ahol göröngyösebb volt az út, emelgette a kerekeit, simább helyen lassan, óvatosan gurult. Közben gyakran lefordította felém aranyló fémféjét, s a ragyogó szemekből kékes fény áradt le rám, majd énekelni kezdett, és most már határozottan éreztem, hogy ezekkel a hangokkal hozzám szól, és hogy ebben az országban így, zenei hangokkal beszélnek, zenei hangokból tevődnek össze a szavak. Megértvén ezt, igyekeztem vele is megértetni, hogy szeretném megtanulni ezt a nyelvet, a palota felé mutogatva jeleztem, hogy tudni óhajtom, hogy nevezik. Rögtön felfogta, mit akarok; néhány hangot ejtett: mi, fa, re, amit rögtön ismételtem. Láthatóan megörült és most már ő maga kezdte mutogatni a tárgyakat, mindegyiknek megjelölve a nevét, én pedig ismételtem a hangokat. Saját magára mutatott, és ezt énekelte: szo-la-szi. Aztán egy széles mozdulattal az egész láthatárt jelezte, és így muzsikált: fa, re, mi, do, amit már akkor hallottam, mikor idehozott. Ekkor tudtam meg, hogy az ország neve: Faremidó. (Kérem az olvasót, az eredeti szavakat mindig énekelve mondja ki, mert csak így van értelme.)

Végre a fasorhoz értünk, ahol már az imént végigmentem volt, az emberformájú fák közé. Egy ilyen fa mellett vezetöm megállt, gyengéden derékon fogott, és odaállított a fa mellé, majd kissé visszalépve, fémkarját feje fölé emelte; láttam, hogy vizsgál és összehasonlít bennünket. Megint elfogott az a kényelmetlen érzés: most úgy volt, mint mikor a botanikus összehasonlít két növényt, hogy a rokonságot megállapítsa.

NEGYEDIK FEJEZET

*Világnézletek. - Szerző kezdi sejteni, miféle lények közé került. -
A szolaszik. - Néhány szó a szolaszi-gyárról.*

Mindazt, amit eddig megértetni próbáltam az olvasóval, én magam csak hosszú napok és hetek múlva értettem meg és fogtam fel, annyi bizonyos, hogy már akkor, mikor ott álltam az emberformájú fa alatt, s egyszerre megéreztem, hogy ama csodálatos gépezet, Faremidó egyik polgára engem e növénnel összehasonlít: hogy már akkor borzongva kezdtem sejteni olyan lehetőségeket, amilyenekről nem is álmodhattam eleddig. Csodálatos kalandjaim, melyek korábbi útjaim folyamán gyakran döbrentették meg érzelmemet, hozzászoktattak, hogy fenntartva kitűnő filozófusok és logikusok, főleg imádott hazám természettudósai által megszabott világnézetemet: mégis igyekezzek tudomásul venni olyan tényeket és valóságokat, melyek ebbe a világnézetbe semmiképpen nem illeszthetők; tudom azt, hogy komoly természettudóst elméleteinek felállításában nem befolyásolhat olyan csekélység, mint például egy tény vagy jelenség, mely homlokegyenest ellentmond az elméletnek.

Fenntartva tehát eddigi világnézetemet, mégis tudomásul vettem, hogy olyan országba vagy világrészbe, vagy talán olyan égitestre vetett balsorsom, ahol a természetet uraló lények, ez égitest lakói nemcsak hogy nem hasonlók az emberhez, de földi értelemben élő lényeknek sem tekinthetők, mert jóllehet önmaguk erejéből mozognak, céltudatosan cselekesznek, s bizonyos társadalmi formákat alkotnak együtt: nincsen testüknek egyetlen porcikája sem abból a bizonyos materiából, mely felfogásunk szerint az élet egyetlen lehető hordozója és feltétele, s amit közönségesen szerves anyagnak nevezünk. Ezek a lények, a szolaszik (így nevezik magukat hangjegyekben), szervetlen elemekből állanak: vasból, aranyból és még sokféle fémből és ásványból, közöttük néhány olyanból is, amit a mi szervetlen kémiánk nem ismer. Hogy ezek az élettelen anyagok mégis mozognak és cselekszenek, erre vonatkozóan megjegyzem, hogy hiszen hasonló mozgásokat mi is tapasztalunk az élettelen anyagban, csak nem ennyire kifejezetten s nem ennyire összhangzatban, hiszen a testeknek kiterjedése a hőtől, egymáshoz való igyekezete az anyagvonzás következtében: mindezek mozgást idéznek elő az élettelenben, s már akkor sejtettem, amiről később meggyőződtem, hogy a szolaszik életét ilyen egyszerű és primitív erők igazgatják, mint fény, hő, villamosság, mágnesség. Azt a nagyszerű és titkos, bonyolult erőt, amit mi áhítattal nevezünk életerőnek, vitalitásnak, mely a szerves sejtek magját felbontja és szaporítja: ezt az erőt a szolaszik nem ismerik, vagy ismerik, de csodálatosképpen nincsen rá semmi szükségük, sőt, mint később megértettem, a létezés értéktelenebb, bizonyos szempontból beteg és természetellenes formájának tekintik, mely nem alkalmas arra, hogy azt a lelket, mely a természet erőinek anyagban való összesűrűsödése, s mely a természet megértésére és talán megjavítására hivatott (s melyet mi emberi léleknek, emberi értelemnek nevezünk), hogy ezt a lelket és értelmet boldoggá, harmonikussá és megérthetővé tegye. A szolaszik értelmének szerve, az ő agyuk, szervetlen anyagból van; egy higanyféle, folyós fémnek s még valami ásványnak szerencsés keveréke. Ebben az agyban nem amaz ismeretlen életerő, hanem ismert és ellenőrizhető erők: hő és villamosság idézik elő az általunk gondolatnak és érzésnek nevezett mozgásokat. Hogy ezek az érzések és gondolatok értéktelenebbek-e, mint a mieink, azt én véges eszemmel nem tudom megállapítani; csak annyit tapasztaltam idővel, hogy lényekben nem különböznek a mi szerves értelmünk produktumaitól, csak mérhetetlenül fokozottabbak és intenzívebbek, de hiszen ebben nincsen semmi meglepő, a Földön is tapasztaljuk, ugyebár, hogy a szervetlen anyagból készült gépek többet és jobbat produkálnak az időegységben, mint az emberi vagy állati munka. A szolaszik képzetkapcsolódása jelentékenyen gyorsabb

és precízebb, mint a miénk, ami pedig érzéseik és indulataik erejét illeti, erre nézve jellemző, hogy ők már a legegyszerűbb gondolataik közlésére is azt az eszközt használják, amit mi csak legfokozottabb és legkomplikáltabb érzésünk kifejezésére használunk: a zenét. Egyébiránt lehet, hogy gondolat és érzés náluk nincs úgy elhatárolva, mint a mi értelmünkben.

Az olvasó természetesnek találja, hogy első gondolatom, mikor mindezeket sejteni kezdtem, az volt: hogyan jönnek létre ezek a lények, mert hisz a szaporodásnak ez a formája, ahogy az minálunk tapasztalható, az ő szervetlen életükben tárgyitalan. Nagyon hamar megkaptam a választ erre a kérdésemre. Az a szolaszi, amelyik az ember formájú fa mellé állított, miután láthatóan csodálkozva hallotta, hogy néhány hangját utánozni tudom, intett nekem egyik karjával (egyelőre karnak nevezem), hogy kövessem. Sietve megindultam mellette, miközben észrevettem, hogy erőlködve igyekszik lépteit hozzáhangolni az én hozzá képest szálnalmas vánszorgásomhoz. Olyan volt ez, mintha egy automobil vezetne a földön egy embert. Csakhamar elértük azért ama nagyszerű épület bejáratát, mely már egyszer elkápráztatta szemeimet. A kapu fölött aranyjegyeket vagy betűket vettem észre ez alkalommal; később megtudtam, hogy az ő írásukban ezek a jegyek annyit tesznek: szola-szi-mi-re, ami hozzávetőleges magyar fordításban szolaszi-gyárat, vagy szolaszi-műhelyt jelent.

Az ellipszis alakú küszöbre lépve, sajátságos rengés és zakatolás ütötte meg fületem, amint a márványfolyosón végimentünk, ezek a hangok erősödtek. Hajlékony üvegből való ajtó csapódott ki előttünk és óriási fehér fényben úszó csarnok tárult fel szemeimnek. Hosszú ideig tartana, míg elmondanám mindazt a leírhatatlan, legfeljebb körülírható zűrzavart, ami ebben a csarnokban fogadott, talán rajzban, papíron jobban meg tudnám közelíteni a látványt. Hosszú kőasztalok húzódtak párhuzamosan, elborítva ezer- meg ezerféle fantasztikus műszerekkel, tárgyakkal, görebekkel, csapokkal, üvegekkel, fémekkel, forrasztókkal, csavarokkal, emelőkkel, mérlegekkel, edényekkel, izzasztókkal, folyadékokkal, csövekkel, retortákkal, áramfejlesztőkkel, huzalokkal, tengelyekkel, kerekekkel, forgókkal, fogókkal, csipeszekkel, fűrőkkel. Ezeknek nagy része ütemes mozgásban volt, valami láthatatlan áramtól hajtva hangtalanul, de szédítő gyorsasággal forgó és keringő korongok villódtak a fényben, sziszegve pörögtek felülről és alulról szíjak és drótok, acélpántok remegtek, és könyökforgók futkostak az asztalok szélén. Itt-ott vörös, lila, kék fények és lángok libegtek, üvegek alatt és szabadon sűrű folyadékok csörögtek nagy tartályokban.

Első pillanatban alig vettem észre, hogy e látszólagos zűrzavarban szolaszik dolgoznak: hiszen e lények alkata tulajdonképpen ugyanaz, mint amit gépekben és műszerekben láttam. Hogy kissé hozzászokott szemem a látványhoz, rájöttem, hogy az asztalok mellett egyenlő távolságban kisebb-nagyobb szolaszik állanak, serény munkába merülve. Az ovális aranyfejről ismertem rájuk s a két fényes üveglencséről, mely a homloktájon villog. Testükből karok és emelők nyúltak az asztal felé, igazgatva és összerakosgatva a mindenféle alkatrészeket, láncokat forrasztva össze a láng fölött, mint megannyi órasmester. Az a szolaszi, aki engem vezetett, most odalépett ahhoz, amelyik legközelebb állt hozzánk: ez egy percre abbahagyta a munkát, s zenélni kezdtek egymással. Közben mindketten felém fordították arcukat, éreztem, hogy rólam van szó. Zavartan s magam előtt is érthetetlen szégyenkezéssel fordítottam el szememet, s az asztalon heverő tárgyakat és alkatrészeket kezdtem vizsgálni.

Sok domború és homorú üveglencse hevert az asztalon; egy üvegben valami átlátszó ragasztóanyag. Az asztal szélén egy már összerakott szerkezet: hogy jobban megnéztem, csodálkozva jöttem rá, hogy ez a szerkezet, legalább lényegében, nem is egészen ismeretlen előttem. Nagyon hasonlított egy apró, végtelenül precíz és finom fotografálómasinához, csak hogy gömb alakú volt az egész, és kétoldalt és hátul acélhuzalok lógtak le a földre, elől egy villogó, domború lencse, mögötte gömb alakú sötét kamara. Világos volt előttem, hogy a célja is ugyanaz:

egyben mégis olyan volt az egész, mint egy nagy, exorbitált szemgolyó. Rögtön átvillant agyamon, hogy hiszen ez rendben is van: tudjuk, hogy a fotografáló gép lényegében nem más, mint egy rekonstruált emberi szem, működése is ugyanaz, azzal a különbséggel, hogy míg az emberi szemet nem lehet tökéletesíteni, addig a gépet olyan módon szerkeszthetjük, hogy százszor élesebben és gyorsabban reprodukálja a fényjelenségeket, mint a szem, gondoljunk csak azokra az érzékeny mozgóképfelvételekre, amelyek százszor többet fognak föl a mozgásjelenségekből, mint szemünk.

Egy pillantás a szolaszi arcára meggyőzött, hogy ugyanazt csinálja, amire neki is szüksége van: szemeket. Most világos volt előttem, hogyan jönnek létre ezek a csodálatos lények vagy szerkezetek: önmaguk gyártják a hozzájuk hasonlókat fémekből, ásványokból, s az elkészült szolaszit önmaguk hozzák mozgásba a testükben elhelyezett erőforrások (villamos akkumulátorok, gőz, gáz) által.

Első pillanatra a fajta szaporításának ez talán nehezkesebb és körülményesebb módja, mint amilyen bolygónkon dívik - és lesznek, akik hozzáteszik, hogy kevésbé mulatságos -, de el kell ismerni, hogy az eredmény szempontjából megbízhatóbb és lelkiismeretesebb. A szolaszinak, aki társát megteremti vagy összeállítja (társat mondok, mert fiúnak vagy gyermeknek nehezen nevezhetném, tekintve, hogy egy szolaszit nemcsak ketten, de hatan-heten hoznak létre, egynemű lények), a szolaszinak módjában van minden egyes alkatrészt tüzetesen megvizsgálni a célszerűség szempontjából, s úgy állítani össze, hogy annak semmi hibája ne legyen. Kicsérélheti azokat az anyagokat, melyek zavarnák az összműködést, a mozgató szerkezeteket tökéletes összhangba hozhatja az egyes szervekkel. Innen van, hogy a szolaszik között nincsen nyomorék, béna vagy hibás egyén, ez különben magyarázható azzal is, amire később még rátérek, hogy az egyszer elkészült szolaszi alkatrészei romlás vagy kopás esetén bármikor felcserélhetők és pótolhatók anélkül, hogy az egésznek összhangja és egyénisége megváltoznék. Erről még bővebben kell majd beszélnem, kapcsolatban azzal a nagy különbséggel, ami a faremidói lények közt és közöttünk fennáll a születés, élet és halál fogalmazásának szempontjából.

Arról is korai volna még beszélni, hogy a hosszú asztalok mellett és között elhaladva, hányféle és minemű szervek gyártását figyelhettem meg, e szervek nagy részének nemcsak célja, de még szerkezete is merőben érthetetlen és felfoghatatlan lévén akkori ismereteimmel. Csak annyit jegyzek meg, hogy az utolsó asztalon túl egy dobogón láttam egy teljesen elkészült, összeállított szolaszit mozdulatlanul állani, körülötte sűrögtek a munkások, és úgy látszik, éppen azokkal a mozgató szerkezetekkel szerelték fel, amiket földi szóval motornak neveznek: egy nyíláson éppen valami folyadékot öntöttek bele, és alulról megcsavartak valamit. Elmenőben még hallottam, amint a szolaszi belsejében zengés indult meg, és visszapillantva láttam, amint fejét lassan felemeli és körülnéz.

ÖTÖDIK FEJEZET

Szerző megtanulja a szolaszik nyelvét. - Egy kis kitérés a külső és belső szemléletről. - Az ismerettan. - Beteg szolaszik. - Néhány szó a „szférák zenéje”-ről.

Hosszadalmas volna időrendben részletezni annak a néhány hónapnak történetét, mely Faremidóba való érkezésem s ama nap közt eltelt, amikor elmondhattam, hogy törve és ügyetlenül bár, de már ki tudom magam fejezni a szolaszik nyelvén, s nagyjából megértettem azt, amit ők beszéltek. Különben lehet, hogy ez a tanulmány maga is hosszabb időt vett igénybe, mintsem akkor hittem: a rengeteg új benyomás oly lázas sietséggel torlódott értelmembe, hogy eszembe se jutott mérni az időt, melynek mérése ott különben is más törvények szerint történik. (Faremidóban kétszer-háromszor huszonnégy óráig tart egy nap.) Másrészt éppen ezek a benyomások annyira lefoglalták minden érdeklődésemet, hogy ami velem egyénileg történt ott-tartózkodásom ez első korszakában: csak futólag és homályosan fogtam fel, s így emlékeimben is inkább az a sok tanulság maradt meg, amit felszedtem, s elmosódott minden, ami testi életemre vonatkozott. Mintegy megérteni véltem, s tapasztaltam magamon is, hogy az értelem, mely hitünk szerint a dolgok megismerésére hivatott, e munkájának legmagasabb és legbehatóbb fokát akkor éri el, mikor teljesen megfedkezik önmagáról, hogy összegyűjtse és rendberakja a külső világ jelenségeit. Gazdámval, Midoréval, sokat beszélünk erről később: abból az alkalomból, hogy minden erőfeszítésemmel igyekeztem elmagyarázni neki, mit értünk mi az emberi agy szó alatt, ezt a fogalmat ugyanis képtelen volt megérteni, „lehetetlen lévén” - úgymond -, „hogy olyan műszer, mely az ön testéhez hasonló romlott és felbomlott anyagokból készült (így nevezte a húst és vért, e fogalmakra nem lévén szavuk), elvégezhesse az agy munkáját: megértését a dolgok összefüggésének”. Midőn tévedését helyreigazítandó felvilágosítottam, hogy a mi gondolkodóink is tisztában vannak vele, hogy az emberi értelem célja a világ megértése, csak hitetlenkedve rázta a fejét, és megkérdezte, hogyan csinálják ezt a mi állítólagos gondolkodóink.

Örömmel és boldogan ragadtam meg az alkalmat, hogy a távol idegenben dicsőséget szereznek emberi fajunk s főleg imádott hazám nagy filozófusainak. Hamarjában négy vagy öt tudós gondolkodó művét említettem fel, s röviden vázoltam ezek tartalmát. Elmondtam, hogy milyen örvendetes fejlődésnek indul az ismerettan, mely az emberi agy törvényeivel foglalkozik, s megállapítja, milyen sorrendben s milyen alapon jön létre a gondolat. Beszéltem a nagy biológusokról, akik szerveink munkáját vizsgálják, s kutatják, milyen módon hatnak agyunkra a jelenségek. Felemlítettem azokat, akik az emberi agy munkáját tisztára szervi működésnek állítják, s azokat, akik felteszik, hogy valami anyaggal meg nem mérhető erőnek tulajdonítandó a szellem működése. Idéztem néhány nagy logikus nézetét, akik matematikai alapon vezetik le az érzés és gondolat létrejöttét, s másokat, akik metafizikai szimbólumokban beszélnek. Röviden vázoltam a filozófia mai állását, s diadalmasan jegyeztem meg a végén, hogy nagyon közel vagyunk ahhoz az időhöz, mikor tudni fogjuk, mit kell érteni szellemi működés alatt.

Midore udvariasan hallgatott végig, s aztán megjegyezte, hogy mindenre válaszoltam, csak arra nem, amit kérdezett. Mert hiszen, a cél szempontjából egészen közönyös az az eszköz vagy műszer, amivel a célt elérjük. Mert ugyebár, aki egy műszert vizsgál, nem azért teszi ezt, hogy megtudja, mire való ez a műszer (ez a legelső, amit tudni kell, ez magától értetődik, hiszen ha nem tudom, mire való, nem is érdekel a műszer), hanem egyszerűen azért, hogy megállapítsa: van-e valami hibája, vagy hibátlan és használható, ezután pedig használni kezdi a műszert. Ő azt kérdezte, tudjuk-e mi használni agyunkat arra, amire való, én pedig hosszan és lelkesen azt

feleltem, hogy mi ismerjük a műszert, és szét is tudjuk szedni. Szavaimból azt látja, hogy mi évszázadokon át egyebet se tettünk, mint egyre csak szétszedtük és újból összeraktuk értelmünket, és a legnagyobb gondolkodóknak azokat neveztem, akik azt a legalantasabb és legkisebb munkát végzik, amit náluk esztergályosok csinálnak. Ő azt kérdezte, mire használjuk az eszünket, miről gondolkodunk, feleletemből pedig kiderült, hogy mi egyebet se teszünk, mint egyre feltesszük ezt a kérdést és azon törjük a fejünket, hogy min törjük a fejünket. Mert ha jól értette, ezt akarom mondani az ismerettanról szóló magyarázatommal. Mindez rendben volna, mert hiszen hasonló betegség náluk is előfordul, s a szolaszi-gyárban erre külön reparáló műhelyt állítottak fel: megtörténik ugyanis, hogy a koponya tiszta és helyesen összeállított folyadéka, a szolaszi agyveleje (mint ahogy mi mondanók) elromlik. Láthattam, hogy a tiszta földön sok helyen található az a romlott és bomlófélben levő anyag, amit én szerves vegyületnek szoktam nevezni, ez a romlott, mérges anyag valahogyan belekerül a szolaszi fejébe, és megmérgezi a gondolkodás szervét. Ilyenkor sűrű, nyálkaszerű salak csapódik le a koponya aranyfalára, és megzavarja a szemlencse tisztaságát, a kívülről jövő sugarak nem hatolnak keresztül az agyon, hanem a sötét salakban megtörve, elváltoztatják a dolgok valódi képét, s hamis fogalmakat hoznak létre. Az ilyen beteg szolaszit onnan lehet megismerni, hogy a szeme befelé fordul; zavart és lázas szavaiból kiderül, hogy a saját agyát látja a világ helyett, amit látni kellene, s úgy beszél agyáról, erről az egyszerű és jelentéktelen műszerről, mely csak használata révén ér valamit, mintha az volna maga a világ. Mindenféle badar és nevetséges kijelentést tesz, azt mondja például, hogy az égen zöld pettyek vannak és hogy az élet egy folyadék; azon vitatkozik, hogy a tér, az tulajdonképpen idő, és hogy az anyagban benne van az erő, de az erőben nincs anyag; fontos és eldöntendő kérdésnek állítja, hogy én akarom-e, amit akarok, vagy a természet akarja, hogy lehet-e akarni szabadon, vagy lehet-e akarni, hogy akarjon az ember; hogy tudom-e, amit gondolok, vagy gondolom-e, amit tudok, hogy a tudatot én hoztam-e a világra, vagy a tudat hozott engem s már megvolt, mikor én nem voltam; hogy van-e anyag nélkül erő és elképzelhető-e egy felsőbb anyagnélküli intelligencia; hogy képekben gondolkodunk-e, vagy gondolatunkban képzelődünk stb. Érdekes, hogy ennél a betegségnél a hangszálak is elromlanak, a tiszta és kellemes rezgőhangok helyett kellemetlen, súrlódó zörejek törnek elő a szolaszi torkából, olyan hangok, amik különben nagyon hasonlítanak ahhoz, amit beszédnek szoktam nevezni, s ami olyan kínosan karcolja a fülkagylót. Ő, Midore, egyszer tanulmányozott egy ilyen beteg szolaszit, s föl is jegyzett egy ilyen artikulátlan zörejt, rájött, hogy ha ólmot és zsírkövet bizonyos módon dörzsöl az ember, akkor ad ilyen hangot. E szavaknál Midore utánózni próbálta ezt a beteges zörejt, és legnagyobb meglepetésemre, eléggé érthetően, két, előttem ismerős szót ejtett ki, ezeket: „történelmi materializmus”.

Ezután Midore elmondta még, hogy ennek a betegségnek okát már régen ismerik, és nagyon könnyen lehet segíteni rajta - a szolaszi-gyárban kiöntik a beteg egyén agyát, és bizonyos reagensekkel keverve keresztülszűrik egy bizonyos vegyületen. Ez alkalommal a bomlott anyagok kiválnak, és a szem visszakapja eredeti tisztaságát: - ha nagyon fertőzött már a folyadék, akkor egyszerűen kiöntik, és frisset alkalmaznak.

- Mindezt - fejezte be Midore - csak azért mondtam el, hogy bizonyítsam, mennyire megértettem azt, amit ön előadott; hasonló elmezavarok előfordulhatnak, s elő is fordulnak. Csak az lepott meg, hogy ön az emberiség legnagyobb gondolkodóinak éppen ezeket a beteg elméket nevezte meg, melyek önmagukba zavarodtak. Hiszen megengedem, hogy az emberi agy, melyet ismeretlen gépész gyárt és szállít, mégpedig tökéletlen, kezdetleges állapotban, úgyhogy (ha jól értettem) hosszú évekig kell várnia, míg legalább annyira fejlődik, hogy használni lehessen: éppen e csodálatos tulajdonsága folytán szükségképpen keresztülmegegy olyan fejlődési korszakokon, amikor maga is tökéletlen lévén még, az is tökéletlen, amit kigondol és produkál. Ez esetben, ha feltesszük, hogy igazat mondott ön, mikor azt állította,

hogy önök is a külső világ megértésére törekcszenek: az emberi agyat holmi nyers üvegnek kell tekintenem, amiből nagyítóüveget akarnak csinálni. Ahhoz, hogy ezt elérjük, addig kell szűrni és tisztítani az üveg folyékony anyagát, míg tökéletesen átlátszó lesz, hogy rajta keresztül megláthassuk a megnagyítandó tárgyat. Önök azonban nem ezt teszik, hanem éppen ellenkezőleg, mindenféle átlátszatlan, nyers dolgot raknak a folyadékba, ilyeneket, mint öntudat, önismeret, én-fogalom, hogy sötétebb és tömörebb legyen, attól való félelmükben, hogy a teljesen átlátszó agy keresztülbocsátván a sugarakat, önmaga eltűnik, mert nem látható, mint az üveg. Holott e félelem egészen alaptalan, mert hiszen a nagyítóüveg jelenlétét és tökéletességét éppen abból ismerem fel, hogy tisztán és világosan láthatóvá teszi nekem a külvilágot.

Még mielőtt ezekről szó lett volna, egy alkalommal megkérdezte tőlem Midore, honnan van az, hogy én, mint szerves, földi ember, meg tudtam tanulni az ő nyelvüket. Elmondtam neki, hogy a zenét mi is ismerjük, de arról nem is álmodtunk soha, hogy zenei hangokkal konkrét gondolatokat is ki lehessen fejezni. Arra a kérdésre, hogy mire használjuk mi a zenét, elmondtam, hogy mi érzéseinket fejezzük ki zenével, és hosszasan beszéltem arról a különbségről, ami nálunk az érzést és a gondolatot elválasztja egymástól.

Csodálkozott ezen, mert náluk érzés és gondolat egy lévén, nem értette, hogy lehet az, hogy mi a kifejezett érzésen keresztül nem vesszük észre a gondolatot is, ami ezt az érzést létrehozta és viszont. Elmondtam, hogy mi is összeolvasztjuk néha ezt a két dolgot, gondolatainkat érzéssel mondvá el, s beszéltem dalokról, amelyek úgy jönnek létre, hogy a beszélt szöveget zenei kísérettel, melódiával párosítjuk. Ezen nagyon csodálkozott, hogy lehetne - úgymond - a zene világos és mindent tökéletesen kifejező szavait úgy tenni érthetővé, hogy artikulátlán zörejekkel kísérem, hiszen ez csak zavarja a megértést. Megjegyeztem, hogy voltak nálunk is, akik a zenét önmagában is kifejező közléseszköznek hitték, mire Midorének az a gondolata támadt, hogy ezek talán megsejtettek valamit az ő létezésükről, vagy talán valahogy fülükbe jutott néhány szó, amit Faramidóban kiejtett valaki. Azon voltam, hogy ellentmondjak e képtelen feltevésnek, de hirtelen eszembe jutott a sokszor kigúnyolt és sokszor megcáfolt „szférák zenéje”, amiről a középkor néhány rajongó csillagásza beszélt és elhallgattam.

HATODIK FEJEZET

Szerző megtudja, hogy került Faremidóba. - A doszire, vagyis a világ betegsége. - Szerző méltatlankodása az emberi faj nevében.

Az első dolog, amit gazdámtól, Midorétól megkérdeztem, mihelyt egy kicsit - hamisan és tökéletlenül - meg tudtam értetni magam az ő nyelvükön, természetesen az volt: milyen különös véletlennek köszönhetem, hogy Faremidóba kerültem, hol akadtak rám, és hogy találtak meg?

Gazdám elmondta, hogy villamos sugarként hajtott tüdővel (így nevezem azt a motort, melyet törzsük felső részében viselnek) gyakran bekalandozzák a Teret, tisztább és tágabb harmóniákat keresve, és útjukban érintik idegen bolygók és csillagrendszerek légkörét. Az ő barátja, Szidó, egy alkalommal a Laszomi bolygó légkörét horzsolva (így nevezik a Földet), csodálkozva fedezett fel a légkörben egy csaknem értelmes lénynek látszó alakot lebegni, olyan magasságban, ahol az ő Laszomiról való tudomásuk szerint, semmiféle anyag nem szokott jelentkezni. Megszólította, de a lény nem válaszolt. Fölébe repülve, két doszirét vett észre az értelmesnek látszó lény belsejében: az egyik már nem mozgott, nem volt fertőző, a másik azonban még igen. A doszire formája érdekes és újszerű lévén, Szidó kiemelte a lény belsejéből, hogy mikroszkóp vizsgálat szempontjából elhozza Faremidóba. Ez a doszire volnék én, ugyebár, akiben sajátságos, értelmes jeleket fedeztek fel, s most mint fami-doszirét, élő vagy értelmes betegséget tanulmányoznak.

A legnagyobb meglepetéssel hallgatva ezeket a szavakat, tisztelettel megkérdeztem gazdámtól, mit értenek ők doszire alatt, s mennyiben hiszik, hogy én is az volnék, vagy honnan lehet fogalmuk eddig hozzám hasonló lényekről, tekintve, hogy az ő lényük annyira elüt az enyémtől? Másrészt mit ért az alatt, hogy fertőző, mert, ha jól vettem ki szavaiból, az ő barátja tévedésből a repülőgépet nézte értelmes lénynek és engem, aki benne voltam, valami egyébnek tekintett.

Gazdám elmondta, hogy Laszomit, a Földet, ők már régen és jól ismerik, nagyítóüvegekkel régen és igen tüzetesen megvizsgálták felületét, és aligha van ott valami, ami figyelmüket kikerülte. (Meg kell állapítanom, hogy ez alkalommal színtiszta valóságot beszélt; később egyszer megmutattak nekem egy ilyen teleszkópot, s a Földgolyó felé irányítva, különböző beállításban, mondhatom, hogy nemcsak a házakat, de az embereket és azok minden dolgát pontosan kivehettem az üvegen keresztül.) Megállapították, hogy a Laszomin értelmes lények faremidói értelemben nincsenek; annál meglepőbb ez, mert az értelmes lényekhez való néhány anyag, mint vas, arany, higany s még sok más ásvány, Laszomiban is felfedezhető spektrálanalízis segítségével. Ezzel szemben feltűnően sok mozgó, tehát fertőző doszirét látnak már régóta a Földön, különböző formákban és sokféle fajtát; feltehető, hogy ezek a betegségkókozó csírák pusztították el a földi szolaszik életlehetőségét, ez valószínű is, mert mindenütt, ahol valami értelmesnek látszó lényt felfedeznek, olyat, amelyik vasból vagy acélból van, s amit villamosság vagy hő mozgat: mindig ott lebzsel benne, vagy körülötte az egész sereg doszire vagyis élősd.

Arra a kérdésre, hogy miért tartanak engem is doszirének, gazdám mosolyogva utalt azokra a különös növényekre, melyek ideérkezésem napján annyira megleptek, s melyeket ember formájú fáknak neveztem. Elmondta, hogy ezek a fák a doszirék egyik fajtája, már régen tengődnek és élősködnek Faremidó különben egészséges talajában, s megmérgezik a szolaszi-

gyártáshoz való egyszerű és tiszta elemeket. Különös összetétel ez, amelynek természetét az ő vegyészeik még nem ismerik, csak romboló és beteges hatását; ahol egy ilyen doszire megjelenik, az anyag felbomlik, rossz szagú nedvek keletkeznek és formátlan viszkető daganat. A doszire szó alatt általában mérget, fertőző anyagot, élősdit értenek Faremidóban; ha egy ilyen lény bejut a szolaszi részei közé, ott zavart és betegséget támaszt: hála Istennek, igen könnyen pusztítható és eltávolítható, néhány sav segítségével, különben maga is romlandó anyag, beteg betegség, mely önmagát teszi tönkre azokkal a maró és romboló anyagokkal, melyeket termel és felbomlaszt. Mikor én, Gulliver, idekerültem: első dolguk volt, hogy mikroszkópon tüzetesebben megvizsgáljanak, mint ahogy teleszkópon teheték, mikor még a Földön éltem, és sajnálattal állapították meg, hogy lényegben ugyanolyan doszire vagyok, mint amilyen elvéve az ő talajukban is akad s mint amilyen oly sokféle hemzseg a Földön. A faremidói tudósok már meg is állapították helyemet a betegségek okozó baktériumok sorrendjében, és Szidó, akinek felfedeztetésemet köszönni lehet: remiszolami-szidorénak nevezett el, ami megközelítő fordításban emberutánzó-bacillust jelent, olyan betegségcsírá, mely mint élősd, az élő, szervesetlen lényekéhez hasonló tulajdonságokat vesz fel, hogy közelebb férközhessen hozzájuk; így hangokat is ad és fej alakú felső részében egy olyan anyagot termel, melynek váladéka, a gondolat, külsőleg hasonlít az ő szellemi termékeikhez. Hogy azonban ettől eltekintve ugyanolyan doszire vagyok, mint más, az bizonyítja, hogy összetételében semmiféle értékes anyag, fém vagy ásvány nem található, s hogy ennek következtében szükségszerűen betegség, vagyis mulandó jelenség vagyok (érdekes, hogy a szolaszik nyelvén ez a két szó egyet jelent), önmagát megemésztő kóroanyag. Különben, hogy feltevésük mennyire helyes volt, azt magam is bizonyítottam azóta: megfigyelték, hogy a nap bizonyos részében nyugtalanság fog el, s ilyenkor felkeresek egy ilyen faremidói doszirét, s annak néhány daganatát letépelem (gyümölcsöt értett), s felhabzsolva azt, elpusztítom, nyilvánvaló tehát, hogy ama másodlagos lények közé tartozom, melyek rövid ideig tartó életüket úgy tarthatják csak fenn, ha elpusztítanak valami önmagukhoz hasonló szervezetet, hogy aztán őket is elpusztítsa egy következő generáció.

Mindezeket gazdám egészen nyugodtan és hidegen mondta el, érdekes, hogy különös véletlen folytán az elzenélt szavak, eltekintve értelmüktől, oly csodálatos melódiává olvadtak össze, hogy miután a „generáció” szóval, mint egy elhaló akkorddal, befejezte előadását: percekig elbűvölve és szótlanul álltam, elszongított és édes izgalomba ringatott lélekkel. Csak lassan oszlott el ez a varázs, hogy aztán elszörnyedve és méltatlankodva, eszembe jusson a szavak értelme s az egész tudatlan és gonosz felfogás, amellyel emberi fajtám, tehát imádott hazám polgárainak a természetben való helyét beállította. Egyben örömet éreztem, hogy íme, alkalmam lehet a rólunk terjesztett valótlan és lealázó híreket megcáfolni, s fajtánk dicső és mindenek fölött való szuverenitását kinyilatkoztatni. Mik ezek a gépek, ezek a csavarnyakú és csigafejű harapófogók és fonográfok, gondoltam magamban gőgösen, az élet nagyszerű rejtélyéhez képest?

Kértem gazdámat, hallgatna meg nyugodtan, míg néhány dologgal tisztába jövünk. Röviden összefoglaltam mindazt, amit e kérdésről tudok: Adám és Évával kezdtem, de mértéket tartva, igyekeztem tartózkodni a hosszadalmasságtól: mindenütt a modern természettudományok útmutatása szerint. Elmondtam, milyen sivár és kihalt volt a golyó, míg azon meg nem jelent az Élet - leírtam egy prehisztorikus tájat - a kihűlő gőzökben villódzó fényekkel, gomolygó, kialakulatlan fémek és ásványok tarkán hömpölyögnek a rézszínű égbolt alatt, vulkánok ontják a tüzet és fehér füstgomolyok lökődnek a magasba. Aztán mindez megnyugszik, kék vizek borítják a talajt, mosolyogva sül le az izzó nap s a vizek sekélyesében lassan mozgolódnak valami. Különös, új formák mutatkoznak, az Élet megjelent a Földön. Évezredekken keresztül száz és száz különböző formában próbálkozik érvényesülni: hálnak alakját veszi fel, majd

szárnyakat ragaszt magának s a levegőbe emelkedik, néha tíz lába van és sok szája, néha megnöveszti nyakát, hogy a pálmák gyümölcsét elérje, néha éles ásót növeszt szája elé, hogy a föld porából kitúrja magának a táplálékot. Óriási testet növeszt, hogy rengeteg utódot hozhasson létre, néha borotvaéles fogakat, hogy védekezhessen és fenntartsa fáját. Végre, hosszas kísérletezés után, gondolkodóba esik az egyik forma előtt: négykezű, ráncosképű állat ez, bozontos szemöldök alatt nyugtalanul forgó szemgolyók. Fejének hátsó részében a velő, az ösztön szerve, mely tagjait mozgatja, s mindent elvégez, ami szükséges, hogy életben maradjon a mi őünk, a majom; ha szeméhez kap a fenevad, behunyja a szemét, anélkül, hogy akarná. Ezt az állatot választja ki az élet, hogy belőle tökéletest alkosson. Az ösztön szervét kell fejleszteni, hogy ami eddig öntudatlan és mechanikus volt, tudatossá váljék s önmagát megismerővé. Néhány ezer év s a munka sikerül, a koponya üregében lassan fejlődni kezd az új szerv: a Tudat szerve, mely a külső és belső jelenségeket megérti, s azokhoz nem álomszerű tudatlanságban alkalmazkodik, de a belátás és akarat világító fáklyája mellett. S íme, előttünk áll az Ember, a Tudatos Élet, átérzve a lét minden örömét és igájába hajtva a nyers és ostoba anyagban rejlő erőket, hogy az egyén életét minél szebbé és boldogabbá tegye és ujjonghasson a kék és távoli ég s a felkelő nap felé!

Gazdám figyelmesen hallgatott végig; úgy vettem észre, hogy előadásomnak főleg első fele érdekelte, holott én a hatást inkább a végére készítettem elő. Attól tartva, hogy talán nem értett meg jól, a részletekre akartam rátérni, de ő intett, és szavaiból csodálkozva láttam utóbb, hogy a legmélyrehatóbb értelemben felfogta szavaim lényegét s néhány perc alatt tisztában volt az egész kérdéssel, aminek megértéséhez nekünk jó pár ezer év kellett. Válaszát a következő fejezetben próbálom röviden összefoglalni.

HETEDIK FEJEZET

*A Földgolyó mint szolaszi. - A beteg világ. - Midore aggódik
a Föld életéért. - A tudat és az ösztön, kétfejű torzszülött.*

Az a fölény és biztonság, amivel Midore, szavaimra válaszolva, az Emberiség történetéről beszélt, csak az első szavaknál lepett meg. Csakhamar rá kellett jönnöm, hogy ezt a történetet ők külső megjelenéseiből éppen oly jól ismerik, mint magam, sőt, úgy látszik, még nálam is jobban. Röviden szeretném összefoglalni azt a káprázatos megismerést, amit közlései kinyilatkoztattak bámuló elmémnek.

Már említettem, hogy a szolaszik olyan nagyítószervezetekkel rendelkeznek, amelyeknek segítségével néhány tízezer esztendeje a legaprólékosabb részletekig oly módon vizsgálják bolygómnak, a Földnek életét, mint ahogy mi mikroszkópjainkkal a vízcseppet vizsgáljuk. Midore szavaiból most aztán ámulva tudtam meg, hogy a földbolygót ők egyszerűen egy primitív és elcsökevényesedett, visszafejlődött, beteg szolaszinak tekintik, magukhoz hasonló, szervetlenül élő lénynek, akiből ugyanolyan szolaszik lettek volna, mint ők, de akit mintegy hatvanezer évvel ezelőtt doszifera nevű betegség támadott meg, a doszire nevű élősdiek, akiket én embernek és állatnak nevezek, s aminőek elvétele, szórványosan náluk is akadnak. De a szegény Föld nevű szolaszit úgy ellepték, hogy egészen elnyomorodott, és gyógyulása hosszabb időig tarthat még. Ő, Midore, aki ebben az összeállításban már hetvenezer éve él Faremidóban, elejétől fogva figyelemmel kísérte az egész folyamatot, látta, hogy keletkezett a betegség, s hogyan fejlődött idáig. Mivel látja, hogy engem az eset érdekel, s szavaimból azt veszi ki, hogy valami halvány fogalmam is van a történetekről, szívesen elmondja nekem tapasztalatait, mert az, hogy magam is egyszerű doszire voltam, nem zárja ki, hogy a dolgokat bizonyos fokig megérthessem, hiszen sikerült már az első hónapokban bizonyos szervetlen anyagokat elhelyezni agyamban, amik azt máris nagymértékben meggyógyították. Ez különben kísérleti kérdés, amit majd később megértek.

Azután elmondta Midore, hogy a Föld nevű szolaszit tényleg mintegy hatvanezer éve vizsgálja ő maga, mert ez a kérdés érdekelte, és sejtette, hogy ott valami baj van. A Föld szervei: hegyek, tüzek, vizek egy ideig szépen fejlődtek. Egy időben aztán sajnálkozva vette észre, hogy nagy mennyiségű, egészen apró doszire támadt egyik hajlásában. (Mikor kérdezősködtem, pontosan meghatározta Midore ezt a helyet, s én a Gangesz és Eufrát vidékét ismertem meg szavaiból.) Valószínűleg kevés hő- és villamosság volt azon a helyen. (Mert tudnom kell, hogy a hő és villamosság, fény és hang ugyanaz a szolaszinak, ami nekünk a vér.) A betegség rohamosan terjedt és lassanként ellepte azt az egész területet, amit én Ázsiának, ő a Föld hasának nevez. Abban az időben a Föld nevű szolaszi még elég egészséges volt ahhoz, hogy hangokban érintkezhetett vele: panaszkodott is betegsége miatt, és ő, Midore, azt a tanácsot adta neki, hogy a beteg helyre bocsásson egy kis meleget, mert csakhamar felismerték mind a ketten, hogy a doszire igen nyomorult és tehetetlen élősd, akit néhány foknyi hőemelkedés, alig nyolcvan-száz fok, megöl, elpusztít.

De a Föld elhanyagolta a dolgot s az általam Életnek nevezett betegség egyre terjedt. Érdekes, hogy egyszer ő, Midore, akart rajta segíteni, s egy e célra szolgáló szerkezetből sugarakat bocsátott a Föld testére, hogy meggyógyítsa, a sugarak forró vizet váltottak ki a beteg testből, s ebben a vízben milliósámra pusztultak a doszirek, a baktériumok. Már-már úgy volt, hogy sikerül egészen kipusztítani őket, s a szegény szolaszi-társ meggyógyul. Abban az időben igen komolyan foglalkozott ezzel a kérdéssel, s bizonyos üvegek segítségével figyelte a doszirek

természetét és viselkedését s életfeltételeiket: mert csak így lehetett szó arról, hogy végleg kipusztítsa az egész betegségokozó fajtát. Mikor a forró víz bugyogni kezdett, a doszirék rémülten menekültek, futkostak a Föld felszínén; ebben az időben lehettek fejlődésüknek azon a fokán, amit én Ősembernek vagy Ősmajomnak, szóval Ősztönlénynek neveztem. Nos, ezek az ősemberek - mondta gúnyosan Midore - nagyon furcsán viselkedtek a forró víz hatása alatt: amelyik nem pusztult el rögtön, elfutott a mezőkre - jól emlékszik még rájuk - s ott jajongva és rémülten gomolyogtak. Még tisztán áll előtte az egész kép, úgy, ahogy a mikroszkópon keresztül megfigyelte: a doszirék kavargó, levegő után kapkodó csomójából kivált egy erősen fejlett példány, oldalt futott, aztán hirtelen felkapta csápjait vagy karjait, és felfelé mutogatott, arrafelé, ahonnan ő, Midore, a pusztító sugarakat bocsátotta feléjük, s ahonnan a mikroszkópon át lenézett rájuk. Igen, egyenesen a szemébe mutatott neki, Midorénak, s erre a többi is odafordult, majd lerogytak a Földön s felfelé emelgetett karokkal, térdepelve kiáltoztak feléje valamit. Ekkor kitört alattuk a forró víz, és ők mind elpusztultak. Azóta gyakran figyelte meg a dosziréknak ezt a sajátságát, hogy néha, pusztulásuk előtt néhány perccel, hirtelen felfelé fordítják arcukat, arrafelé, ahol a szolaszik laknak, mintha onnan várnának segítséget, ahonnan e pusztulás ered.

Midore aztán megjegyezte, hogy a gyógykezelésnek ezt a módját idővel abbahagyta. Rájött ugyanis, hogy nincsen rá semmi szükség: a doszire, ismétli, beteg betegség lévén, mely önmagát pusztítja annak a szervnek segítségével, ami rendesen az állat felső részében, fejében székel, s amit én ősztönnel neveztem. Legjobb tehát, ha bevárjuk, míg a betegség önmagától lefolyik: bevárjuk, míg a doszirék elborítják az egész Földet, s testi értelemben, teljesen kifejlődnek; ekkor, tapasztalás szerint, az ősztön szerve úgyis elvégzi a többit: a doszirék megtámadják egymást, egymásban önmagukat, s megindul a pusztulás, kezdődik a betegség halála. Kiderült, hogy a doszirék életüket úgy akarják fenntartani, hogy egymást megeszik, százféle alakban; ebből nyilvánvaló, hogy az egész dolog nem tarthat soká, valamint el kell pusztulnia minden szerkezetnek, mely az életéhez szükséges anyagot nem kívülről, egy nem hozzá hasonló világból veszi s alakítja át céljainak, hanem belülről, önmagában emészti fel, újra és újra. Csónakot, ugye, nem lehet belülről előremozgatni, csak ha kívül, evezők segítségével, megkapaszkodom a vízben, az élet csónaka is megáll, ha nincs hozzá evező, ami a valódi létbe ereszti gyökerét. Más szóval: Midore aggodalma, hogy az élősdű doszirék a szegény Földet pusztítják el, eszik meg s így diadalmaskodnak rajta, túlzottan bizonyult: a doszirék éppen csak arra használták a Földet, hogy kibújjanak belőle, s aztán, hála az ősztön szervének, egymásnak estek.

Így hát egészen nyugodt volt szenvedő szolaszi-társának, a Földnek sorsában; előre tudta, hogy a doszirék, bárhogy ellepik is testét egy ideig, bizonyosan elpusztulnak a végén, s a Föld meggyógyul. Igaz - ezt be kell vallania -, hogy volt egy idő, amikor komolyan megrémült, s azt hitte, a betegség komoly és végzetes fordulatot vesz: abban az időben lehetett ez, mikor az én szavaim szerint az általam embernek nevezett doszire agyában hirtelen új szerv indult fejlődésnek, az a szerv, amit én a tudat szervének neveztem. Ez a szerv valóban veszélyes lehetett volna a Földre, mert segítségével az ember nevű doszire rájött, hogy az életbenmaradás módja nem az, hogy az élet önmagát pusztítsa, hanem az, hogy az élethez szükséges anyagot, minden képességével, erejével és akaratával, a szervetlen Földből dolgozza fel, s belőle tökéletest alkosson. Ez a szerv az agyban indult fejlődésnek, az ősztön szervén belül: félni lehetett, hogy teljesen kifejlődik, elnyomja és fölöslegessé téve, végleg kiszorítja az ősztön szervét, annak helyébe lép, megismeri a lét lényegét s megértvén a szerves test tökéletlenségét, romlandóságát, a szolaszi szervetlen, maradandó, pusztulásnak ki nem tett anyagával, arannyal és ásványokkal pótolja azt, s végre legyőzi a halált, más szóval megszűnik betegség, azaz mulandó jelenség lenni.

Ettől komolyan tartani kellett: a tudat segítségével megindult ez a munka, fűrni, faragni kezdték a Földet: annak vérét, hőt és villamosságot használni kezdték, s a doszire egyre erősödött. Lám, a kemény anyagból már szárnyakat is tudott csinálni magának végül, úgyhogy veszedelmesen kezdett hasonlítani, apró kis féreg, ami volt, a halhatatlan szolaszikhhoz. „Mondom, - tette hozzá Midore - egy ideig komolyan aggódtam, hogy a tudat segítségével diadalmaskodik anyagon és halálon, de egyszer aztán tüzetes vizsgálat alá vettem a doszire piciny testét, felbontottam csipeszek segítségével, s nagyítón megvizsgáltam a veszedelmes kis agyvelőt; s ekkor megnyugodtam. Az a feltevés, hogy a tudat szerve kipusztította az ösztönét, hamisnak bizonyult. A piciny lény tökéletlen agyában gyógyíthatatlan szervi hiba van: gyógyíthatatlan szervi betegség. Ez a fajta nem élhet meg, el kell pusztulnia, halálos, szervi betegségben szenved, mely előbb-utóbb véget vet az egész fajtának. Tudja, mi történt? A tudat szerve, mely az ösztönből sarjadt, s melynek szerepe az lett volna, hogy kifejlődve, az ösztön helyét foglalja el: ez a szerv, valami ostoba véletlen révén, kicsúszott az ösztönből, az agy elülső részében külön kezdett növekedni, s vele szemben, az agy hátsó tekéjében, zavartalanul és nyugodtan tovább fejlődött az ösztön is. Tudja, mi ez? Az orvosok úgy hívják: méhen kívüli terhesség, amitől az anya is elpusztul, meg a gyerek is. Két szerv, homlokegyenest ellenkező célnak szolgálatában, az egyik az életet keresi, a másik a halált. E hiba révén kétféjű torzszülött minden ember, el kell pusztulnia, mihelyt a két félteke, az ösztöné és a tudaté, egy bizonyos fejlődési fokon összeszorul, s megfojtja egymást, mint a közös barázdába került két mag. Két kéz, az egyik épít, a másik rombol; az egyik megkapaszkodik, hogy ne ragadja el a vihar, a másik eltépi a horgony kötelét; az egyik befedi a testét, hogy meg ne fagyjon, a másik föltakarja!”

Midore e szavaknál különös, ovális alakú tárgyat tett elém, üveg alatt zöldezlila fény villant fel. A fényen keresztül először csak valami felhős derengést láttam, aztán egy tág, mély mezőt pillantottam meg, végtelen távolságban, de tisztán és világosan. Percek teltek el, míg megismerhettem: a Balti-tenger volt, ahonnan hidroplánon indultam el egy éve. Angol és német hajókat láttam, ütközet folyt. A magasból a tenger fenekéig láthattam: éppen egy nagy hajónk süllyedt el, torpedótól találva, lassan tűnt el a zöld szőnyeg mögött, és ringatózva, csendben szállott alá, mint valami nehéz buborék, aztán eltűnt a csillogó fövényen.

NYOLCADIK FEJEZET

Szerző mentegeti magát, amiért nagyjelentőségű útjából csak vázlsruerű képet adhatott. - Gazdája felviszi a szerzőt egy hegyre, ahol csodálatos megismerések döbrentik meg a szerzőt. - Szerző visszatér hazájába, és családját jó egészségben találja.

Köteteket tölthettem volna meg és száz zeneművet írhattam volna arról, amit Faremidóban tanultam, de csak egy rövid vázlat lett belőle, amihez aligha nyúlok már hozzá. Azt a tanulságot, amit ott szélben és viharban, a hó és villamosság testetlen zenéjében felfogtam, végleges igazságában el nem magyarázhatom itt a Földön, mert amaz egyetlen nyelv, amelyen kifejezhetném, nálunk idegen és érthetetlen dadogás csak, amit úgy nevezünk: a zene misztikuma, s ami alatt olyasvalamit s annyit sejtünk csak, mint az alvó azoknak beszédjéből, akik ágya mellett állanak. Maradjon hát faremidói utazásom emléke szavakban elmondva, egy zavaros és kusza töredék, szerény jelecske, kormos csillagszilánk a múzeumban, hirdetni annak, aki el meri hinni, hogy volt ember, aki járt ama csillag partjain.

Néhány szóval, inkább magamnak, hadd jegyzem hát le utolsó napomat Faremidóban, s hogyan kerültem vissza a Földre.

Egy napon gazdám, Midore, magas hegyre vitt fel magával, s leültetett maga mellé. Bárhová néztem, végtelen tenger terült el a messzeségben: tenger, aminek nincs horizontja, hanem körös-körül az égbe olvad el, mintha ama hegy, amelyen ültünk, a végtelen térből, emelkedne ki egymagában.

Ekkor, ott ülve gazdám mellett, ismét éreztem azt, amit először, mikor Faremidó földjén megpillantottam őt: a végtelen Szépség gyönyörét, azt, amit művész érez, midőn szerelmesét, a húsból és vérből valót, húsnál és vérnél maradandóbb s az ő szépségéhez méltóbb márványba faragja. Ekkor különös, nem kínzó, inkább jóleső szomorúság fogott el. Végiggondoltam mindazt, amit nekem a Szerves Életről mint betegségről Midore elmondott, s többé nem akartam vitázni vele. Eszembe jutott a nyomorúságnak, szenvedésnek, betegségnek, gyilkolásnak, halálhörgésnek és halálnak, vérnek és sziszegésnek, rémületnek és homálynak, bujkálásnak és hazugságnak, ellentmondó és baljós vágyaknak az a zűrzavaros, képtelen panorámája, amit az Élet történetének nevezett nálunk minden tudomány. S ha mindezek után Midore arcába néztem, mely a mi földi tudásunk szerint halott és élettelen anyagból, aranyból és hideg kövekből volt s amelyből, íme, a legszebb ritmus, a legcélszerűbb mozgás, a legragyogóbb fény, a legtisztább meleg, a legédesebb hang sugárzott felém: világosan éreznem kellett, hogy én tévedtem, s velem együtt az egész emberi értelem. Ekkor zokogni kezdtem s dadogva és hebegve mondtam el kétségeimet és megtérésemet Midorénak, térden állva könyörögtem neki, hogy váltson meg értéktelen és ostoba életemtől, mely csak betegség és teher, másoknak és magamnak.

Kétségbeesetten kiáltoztam, hogy nem akarok hasonlónvá válni azokhoz a fájdalmas, kiszikkadt fákhoz, itt az országútja mentén, midőn majd elpusztul a beteg élet a földön, s átveszi uralmát a Lét igazi törvénye: a hó és erő, delej és fény. Emlékeztettem rá, hogy hiszen az én nyomorult és beteg testem is tiszta, nemes anyagokat tartalmaz: szervetlen anyagokat, kvarcot és szenet és vizet, pusztítson hát el, égessen meg, szűrjön le retortában, vonja ki belőlem azt, ami ér valamit s használja fel, ahogy tudja, egy szolaszi szeméhez, vagy szájához, vagy füléhez, a többit szórja szét a szélbe, hogy össze ne állhasson többé. Vagy ha ezt nem teszi, adjon valamit

hozzám, fürdessen meg valamiben, amitől kővé válok és megmerevedek (hiszen ők mindent tudnak, és mindent értenek: sok millió éve élnek immár, s a természetnek nincs titka többé előttük), s nem kell meghalnom kínok kínjával, büntetésül azért, hogy a világra jöttem.

Midore mosolygott, s az ő jóságos és nyugodt modorában figyelmeztetett, hogy milyen hibásan fejeztem ki magam, midőn arról beszéltem, hogy ők a természet minden titkát megfejtették. A szolaszinak erre nincsen szüksége, mert a szolaszi maga a természet titka, a szolaszi maga a természet. Az igazság az, hogy ennek megértéséhez tényleg az ő értelmükre volna szükségem, mely tiszta és átlátszó, változatlan anyagból van, s melyet közvetlen erők mozgatnak, s nem az én gőzölgő, vértől hajtott s minden rothadásra és pusztulásra megérett agyamra. Ami abbéli kívánságomat illeti, hogy testemet gyógyítsa meg s használja fel valamire: ez a kívánság nagyon logikus és helyes, s azt látja belőle, hogy kezdek sejteni valamit a Lét lényegéből. Lehetne is beszélni a dologról, hiszen egyszerű kémiai folyamatról volna szó; reagenseket kellene alkalmazni, szűrőket és izzasztókályhákat, melyekben az oxidáció folyamatba lép. Csakhogy az én testem mai formájában még nem érett meg erre, ha most végezné el velem ezt a munkát, fölösleges fájdalmakat okozna nekem, s erre semmi szükség, tekintve, hogy rövid idő múlva, amit mi tíz-húsz évnek nevezünk, ez a folyamat úgymint magától megindul bennem, s nem kell majd szenvednem miatta. Hogy ez a folyamat most milyen zavarokkal és kínokkal járna, azt hamarosan bebizonyíthatja nekem: van nála egy folyadék, amit, ha nyúltagyamba injektál, néhány percre kevésbé megtisztul az értelmem, s érzékszerveim valamivel világosabban fogják fel a tüneményeket.

Midore üvegfecskendőt vett elő, s megszurta a nyakamat, éreztem, amint a hűvös folyadék ereimbe nyomul. Néhány pillanatra elsötétült előttem a világ, egyre hangosabb és diadalmasabb muzsikára ébredtem aztán. Amit e pár perc alatt érzésekben átéltem, arról igazán nagyon zavaros képet tudok csak adni, szavakban: Sokféle, egymástól élesen különböző s mégis egymásba folyó hangszer muzsikája volt ez; Midore aztán meg is mutatta nekem a hangszereket, egyenként, és én e néhány perc alatt láttam is azt, amit látni emberi szemnek eddig még meg nem adatott. A hőt láttam, amint színes és hullámzó patakban körülfolyt, s elborította testemet: a fényt láttam, amint ugrálva közeledett, egyik tárgyról a másikra; a vonzást láttam, amint csápokat és hegyeket lövelltek magukból a testek, tapogatták, megfogták egymást, megindultak egymás felé. De mindennél fontosabb volt, amit akkor érzésemem keresztül megértettem: hogy mindez, amit most szememmel láttam, bennem élt eddig is, bennem és minden emberben, évezredek át, hogy ez a kézzelfogható és egyszerű világ volt az, amit kifejezhetetlennek és Földöntúlinak és Emberfölöttinek nevezünk, holott bennünk volt és körülöttünk, csak érzékeink, a tompa és tökéletlen műszerek nem adtak képet róla a mi elménknek. Mint aki a sötétben tapogatózott, s meglátván a napot, leborul előtte, s istennek nevezi, úgy nevezük mi istennek azt a lényt, aki íme, itt állott előttem s aki nem más, mint aminek nekem lennem kellene, ha jó kezekbe kerülök vala, mint amivé lennem kell, ha helyesen fogom fel magamat s megtisztítom testem a romlandó anyagtól. Midore szemébe néztem, s ekkor rájöttem, hogy ez a szem volt az, amit a Földről láttam, és Csillagnak neveztem, egy tökéletes, értelem alkotta műszer, és megfogtam a kezét, s ekkor úgy éreztem, mint egyszer, gyermekkoromban, mikor éjszaka ordítva ébredtem fel, mert egy hideg és nedves és idegen kéz fogta a karomat, s mikor odafutottak hozzám, nevetve csitítottak el, és mutatták, hogy az én kezem volt az, amelyre álmomban ráfeküdtem és elzsibbasztottam.

S hogy mindezt ekként felfogtam, nagy zavar és nyugtalanság keletkezett a szívemben, s hangosan kiáltoztam: „de hát miért? miért?” így kiáltottam „miért kellett ennek így történnie, miért nem értettük meg mindjárt a szféráknak ezt a világos és egyszerű szavát?” De senki sem válaszolt, s a bűvös folyadék hatása lassan oszlani kezdett, egyre halkult körülöttem az elemek muzsikája, és szemem elé homályos ködfátyol függönye ereszkedett.

Ekkor igazat adtam Midorénak, hogy testem és elmém még nem elég érett arra, hogy fájdalom s szomorúság nélkül tudjak megválni tőlük, egy jobb cél, tisztább harmónia érdekében. Megkérdeztem tőle, mit tegyek hát, s ő azt ajánlotta, térjek vissza a földre, s éljem az emberek életét addig, míg alkalmasnak ítélnék idefent arra, hogy az említett kémiai folyamatnak alávesenek. Ígérte, hogy addig, amíg a Földön leszek, nagyszerű műszereik segítségével állandóan figyelni fognak, szolgáljon ez megnyugtató számomra, ha azok után, amiket itt láttam, elcsüggedek majd. Ezt azért tette hozzá Midore, mert szorongva és kishitűen panaszkodtam neki, hogyan viselem majd el ezek után az emberek és állatok társaságát: az egész doszirét, amit az ő műszereiken át szemlélve, annyira megutáltam. Arra a kérdésre, hogy hazautazásom hogyan történjék, gazdám mosolygott, s azt mondta, hogy ezt teljesen rábízhatom.

Aznap fájt szívvel s reménytelen bánattal lelkemben, elbúcsúztam azoktól a szolasziktól, akiket megismerni szerencsém lehetett. Gazdám egy gép hátára ültetett, s valami port adott be nekem, hogy elaludjak s ne érezzem a hosszú út fáradalmait. Mikor mély álmomból magamhoz tértem, sziklás parton feküdtem magamban, s gazdám már nem volt mellettem. Körülnéztem s megértettem, hogy ismét a Földön vagyok s a Faremidóban eltöltött idő emléke mint egy távoli, gyönyörű álom lebegett az időben és a térben. A kemény porba hajtottam fejemet, és keservesen sírtam.

Ugyanaznap este egy norvég paraszt akadt rám: megtudtam, hogy Helsingforshoz közel, semleges területen vagyok, s nem kell tartanom semmitől, míg a határig érek; hogy onnan útlevéllal eljutok-e hazámba, az nagyon kétséges, mert Hollandia semlegességét rossz szemmel nézi a Németországgal hadban álló Anglia.

A paraszt nagyon csodálkozott azon, hogy engem egy cseppet sem érdekelt, vajon a másfél év alatt hová fejlődött a világháború, mekkora területeket foglaltak el egymástól az ellenfelek, hány embert vesztettek, hányat fűztek rabszíjra, hány pusztult el járványos betegségben, hány repülőgépet lőttek le, hány várost bombáztak, hány hadvezért tüntettek ki, és hányat mozdtítottak el állásából.

Nem untatom az olvasót hazatérésem részleteivel, azzal se, milyen nehezen szoktam hozzá a doszirékkal való érintkezés rám nézve tűrhetetlen formáihoz. Eleinte bolondnak néztek rémült és ijedező visszahököléseim miatt, amivel felém nyújtott kezek, vagy testemhez közeledő élőlények elől védekeztem, az orvosok idioszinkráziát állapítottak meg, honnan tudhatták, hogy hozzászoktam az életet fertőző és bűzös betegségnek tekinteni, melynek minden érintése halálos veszélyt rejt magában? Nem vitatkoztam velük, békével és türelmesen várom a felszabadulás napját, bízva jó gazdám ígéréteiben, aki megmondta nekem, hogy magához vesz, ha testemet érettnek ítéli majd e megtiszteltetésre. Addig is bizalommal s belső titkos örömmel nézek néha a kék ég felé, és az ő jószágos, meleg szemében, amit az emberek Napnak neveznek, néha mintha biztatást olvasnék, mely csak nekem szól: hogy még emlékszik rám, és nem fog megfélemezni rólam.

Faremidói utam, földi mértékkel mérve, összesen közel másfél évig tartott: 1916. január tizenhétedikén szálltam le Helsingforsba és két hét múlva, február másodikán értem Redriffbe, ahol nőmet és gyermekeimet jó egészségben találtam.

.oOo.